TED TALKS ASOSIDA TALABALARNING MONOLOGIK NUTQ KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK IMKONIYATLARI

Madaminova Nilufar Madrasulovna
M. Vosiqova nomidagi Toshkent davlat yuridik universiteti akademik litseyi
oliy toifali o’qituvchisi
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Elektron pochta: nilufarmadaminova077@gmail.com

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.24082948***

Annotatsiya: *Ushbu tezisda ingliz tilini o‘qitish jarayonida TED Talks videomateriallaridan foydalanish orqali talabalarning monologik nutq kompetensiyasini rivojlantirishning metodik imkoniyatlari o‘rganiladi. Unda autentik audiovizual materiallarning talabalarning og‘zaki nutq ravonligi, grammatik va leksik kompetensiyasi, talaffuzi hamda mustaqil fikr bildirish qobiliyatiga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, TED Talks materiallari asosida monologik nutqni rivojlantirishga qaratilgan samarali mashqlar va topshiriqlar tizimi taklif etiladi.*

Kalit so‘zlar: *autentik materiallar, TED Talks, monologik nutq, kommunikativ kompetensiya, audiovizual vositalar, ingliz tili, nutq ravonligi, ta’lim metodikasi.*

Abstract. *This thesis explores the methodological potential of using TED Talks video materials to develop students’ monologic speaking competence in the process of teaching English. It analyzes the impact of authentic audiovisual materials on students’ oral fluency, grammatical and lexical competence, pronunciation, and ability to express their own ideas independently. Furthermore, a system of effective exercises and tasks aimed at developing monologic speaking skills through TED Talks materials is proposed.*

Keywords*: authentic materials, TED Talks, monologic speech, communicative competence, audiovisual tools, English language, speaking fluency, teaching methodology.*

Аннотация*. В данной тезисной работе рассматриваются методические возможности развития компетенции монологической речи студентов посредством использования видеоматериалов TED Talks в процессе обучения английскому языку. Анализируется влияние аутентичных аудиовизуальных материалов на беглость устной речи студентов, их грамматическую и лексическую компетенцию, произношение, а также способность самостоятельно выражать свои мысли. Кроме того, предлагается система эффективных упражнений и заданий, направленных на развитие монологической речи на основе материалов TED Talks.*

Ключевые слова: *аутентичные материалы, TED Talks, монологическая речь, коммуникативная компетенция, аудиовизуальные средства, английский язык, беглость речи, методика обучения.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda xorijiy tillarni o‘qitish jarayonida talabalarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish muhim pedagogik

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz

vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ingliz tilida mustaqil, ravon va mantiqiy izchillikda fikr bildirish qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir.

Monologik nutq kommunikativ faoliyatning muhim shakllaridan biri bo‘lib, unda so‘zlovchi muayyan mavzu yuzasidan o‘z fikrlarini mustaqil, izchil va mantiqiy tarzda bayon etadi. Ushbu nutq shaklini rivojlantirish talabalardan yetarli lug‘at boyligi, grammatik bilim, talaffuz ko‘nikmalari va mustaqil fikrlash qobiliyatini talab qiladi.

An’anaviy ta’lim jarayonida monologik nutqni rivojlantirish ko‘pincha matnlarni yodlash va tayyor mavzular asosida gapirish bilan cheklanib qoladi. Bunday yondashuv talabalarning tabiiy kommunikativ vaziyatlarda mustaqil fikr bildirish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shu sababli ingliz tilini o‘qitishda autentik media materiallardan, xususan, TED Talks videolaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

TED Talks — turli soha mutaxassislari, olimlar, tadqiqotchilar va boshqa ma’ruzachilar tomonidan taqdim etiladigan qisqa, mazmunli chiqishlar to‘plamidir. Ushbu videomateriallar ingliz tilini o‘rganuvchilar uchun tabiiy nutq namunalarini kuzatish, yangi leksik birliklarni o‘zlashtirish, turli talaffuz xususiyatlarini anglash va nutqni tashkil etish usullarini o‘rganish imkonini beradi.

TED Talks materiallarining asosiy afzalligi ularning autentik xususiyatga ega ekanligidir. Ya’ni videolarda til sun’iy ravishda soddalashtirilmagan, balki real kommunikativ vaziyatlarda qo‘llaniladigan tabiiy nutq namunalari aks etadi. Bu esa talabalarning nafaqat til bilimlarini, balki kommunikativ va pragmatik kompetensiyalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

TED Talks videomateriallari asosida monologik nutqni rivojlantirish quyidagi metodik bosqichlar orqali tashkil etilishi mumkin:

1. Pre-viewing stage (Videoni ko‘rishdan oldingi bosqich).

Ushbu bosqichda o‘qituvchi talabalarni videoning mavzusi bilan tanishtiradi, asosiy tushunchalarni izohlaydi va mavzu yuzasidan savollar beradi. Talabalar o‘zlarining mavjud bilimlari asosida mavzu haqida fikr yuritadilar.

Masalan, “The power of positive thinking” mavzusidagi TED Talks videosini tomosha qilishdan oldin quyidagi savollar berilishi mumkin:

- What does positive thinking mean to you?
- How can positive thinking influence people's lives?
- Do you think attitude affects success?

Mazkur topshiriqlar talabalarning mavzuga oid lug‘at boyligini faollashtiradi va mustaqil fikrlashga tayyorlaydi.

2. While-viewing stage (Videoni tomosha qilish jarayoni).

Bu bosqichda talabalar TED Talks videosini tomosha qilib, undagi asosiy g‘oyalar, muhim dalillar, yangi so‘z va iboralarni qayd etadilar. Shuningdek, ma’ruzachining nutq tezligi, intonatsiyasi, talaffuzi va fikrlarni mantiqiy bog‘lash usullariga e’tibor qaratadilar.

O‘qituvchi quyidagi topshiriqlardan foydalanishi mumkin:

- Videoning asosiy g‘oyasini aniqlash.

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz

- Ma’ruzachining asosiy dalillarini yozib olish.
- Yangi leksik birliklarni ajratib ko‘rsatish.
- Nutqda ishlatilgan bog‘lovchi vositalarni aniqlash.
- Ma’ruzachining fikr bildirish strategiyalarini kuzatish.

3. Post-viewing stage (Videodan keyingi bosqich).

Ushbu bosqich monologik nutq kompetensiyasini bevosita rivojlantirishga qaratiladi. Talabalar tomosha qilingan video mazmunini qayta hikoya qiladilar, asosiy g‘oyalarni umumlashtiradilar va o‘z munosabatlarini mustaqil ravishda bayon etadilar.

Mazkur bosqichda quyidagi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- **Retelling method:** videoning mazmunini o‘z so‘zlari bilan qayta hikoya qilish.
- **Summary method:** videodagi asosiy g‘oyalarni qisqacha umumlashtirish.
- **Opinion expression:** videoda ilgari surilgan fikrga nisbatan shaxsiy munosabat bildirish.
- **Presentation method:** video mavzusi asosida 2–3 daqiqalik mustaqil nutq tayyorlash.
- **Critical response:** ma’ruzachining fikrlarini tahlil qilish va dalillar asosida o‘z nuqtayi nazarini ifodalash.

Ushbu metodlar talabalarni tayyor matnni takrorlashdan mustaqil va ijodiy nutq faoliyatiga yo‘naltiradi.

TED Talks asosida monologik nutqni rivojlantirishning metodik imkoniyatlari

TED Talks materiallaridan foydalanish quyidagi ta'lim imkoniyatlarini yaratadi: Birinchidan, autentik videolar orqali talabalar tabiiy ingliz tilidagi nutqni tinglash va uning xususiyatlarini o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ikkinchidan, turli mavzulardagi chiqishlar talabalarning akademik va kundalik lug‘atlarini kengaytirishga yordam beradi. Uchinchidan, ma’ruzachilarning fikrlarni mantiqiy ravishda bayon etishi talabalarda monologik nutqning kompozitsion tuzilishini rivojlantirishga ko‘maklashadi. To‘rtinchidan, videomateriallar asosida tashkil etilgan mustaqil topshiriqlar talabalarning o‘z fikrlarini erkin ifoda etish, dalillar keltirish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Beshinchidan, videolarni qayta ko‘rish va o‘z nutqini yozib olish orqali talabalar o‘z nutqidagi kamchiliklarni aniqlash va o‘z-o‘zini baholash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Monologik nutq kompetensiyasini baholashda quyidagi mezonlarga e’tibor qaratish tavsiya etiladi:

1. Nutqning ravonligi (fluency).
2. Grammatik to‘g‘rilik (grammatical accuracy).
3. Lug‘at boyligi (lexical range).
4. Talaffuz va intonatsiya (pronunciation and intonation).
5. Fikrlarning mantiqiy izchilligi (coherence and cohesion).

Shu tariqa, TED Talks asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarning monologik nutqini kompleks rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik tizimni shakllantirish imkonini beradi.

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o‘qitish jarayonida TED Talks autentik videomateriallaridan foydalanish talabalarning monologik nutq kompetensiyasini rivojlantirishda samarali metodik vosita sifatida qaralishi mumkin. Ushbu materiallar orqali talabalar tabiiy nutq namunalarini kuzatish, yangi leksik birliklarni o‘zlashtirish, fikrlarni mantiqiy izchillikda ifodalash va mustaqil nutq yaratish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Ayniqsa, videoni tomosha qilishdan oldingi, tomosha qilish jarayonidagi va undan keyingi topshiriqlarning o‘zaro integratsiyasi monologik nutqni bosqichma-bosqich shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, TED Talks materiallari asosida qayta hikoya qilish, umumlashtirish, munosabat bildirish va mustaqil taqdimot tayyorlash kabi metodlardan foydalanish talabalarning kommunikativ faolligini oshirishga yordam beradi.

Demak, autentik media materiallarni ingliz tili mashg‘ulotlariga maqsadli va tizimli ravishda integratsiya qilish monologik nutqni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning istiqbolli yo‘nalishlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown, H. D. (2007). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. 3rd ed. Pearson Education.
2. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. 4th ed. Pearson Longman.
3. Richards, J. C. (2008). *Teaching Listening and Speaking: From Theory to Practice*. Cambridge University Press.
4. Vandergrift, L., & Goh, C. C. M. (2012). *Teaching and Learning Second Language Listening: Metacognition in Action*. Routledge.
5. TED. *TED Talks*. https://www.ted.com/talks

© Qo‘qon davlat universiteti | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | www.smartquillpublishing.uz